

MODALITĂȚI DE APROPIERE A REPERTORIULUI CORAL DESTINAT COPILOR DE PROBLEMELE LIMBAJULUI MUZICAL CONTEMPORAN

Prof. univ. dr. Dan VOICULESCU (București)

Necesitatea modernizării scriiturii corale destinate copiilor se justifică prin mai mulți factori. Pornind de la premisa că literatura corală pentru copii nu poate fi una „*de serviciu*”, cu caracter periferic față de perimetrul artei majore, vom recunoaște implicit că ea comportă aceleași procese evolutive ca și întreaga muzică. Tot astfel, dacă scopul formativ al abordării corului la o anumită vârstă școlară, cu mari investiții de timp, se justifică numai în măsura în care ea contribuie la dezvoltarea sensibilității specifice, la aprofundarea unor texte literar-poetice, la armonizarea participării într-un colectiv, vom recunoaște că în elevii coriști de azi trebuie să vedem pe viitorii consumatori ai muzicii mari de mâine și pe viitorii prezumptivi coriști. De aceea, abordarea superficială a unui repertoriu bătătorit, compus din câteva piese șablonarde sau prelucrări simpliste de folclor, nu poate aduce decât prejudicii scopului educativ-formativ al cântatului coral. Discrepanța dintre posibilitățile de scris-citit ale elevilor mici și capacitățile lor latente de declamare muzicală este considerabilă. Încă de la cea mai fragedă vârstă, copilul manifestă înclinații spre improvizație, cântă adesea în falset, declamă în cele mai diferite registre, e preocupat de ritmuri complexe (și sub influența *mass-media*), imită diferite surse sonore ș.a.m.d. Conștient de toate aceste latențe, compozitorul contemporan le poate fructifica, introducându-le cu prudență și bun gust în lucrări destinate copiilor. Desigur, el va ține cont de anumite limite, inovând într-un mod echilibrat, legat cu tradiția, ca o continuare firească a ei. Paleta expresivă a exprimării corale comportă astfel largiri, fie că se rezumă la unul dintre domeniile melodiei, ritmicii, armoniei, polifoniei sau formei, fie că înglobează mai multe dintre aceste elemente. Tot astfel, apropierea de problematica

limbajului și expresivității contemporane se poate întrupa în momente scurte – cum ar fi încheierea unei piese ori un episod median -, sau poate viza, în cazuri mai ambițioase, piese întregi.

Tratând această problemă dificilă a abordării unor procedee mai noi de scriitură, vom comunica și o parte din experiența acumulată în realizarea celor 4 volume de coruri pentru copii, alături de alte preocupări de perspectivă.

În ce privește materialul melodic, terenul de investigație nu se extinde spre intervale neobișnuite, în genere, ci mai cu seamă spre abordarea unor scări modale aparte. Coloritul arhaic din scările cu cvartă mărită și septimă mică (vol. I – *Din tren*), cu cvintă micșorată (vol. I – *Inimă de câine*) ș.a. permite sugerarea unei atmosfere specifice, iar în cazul citirii din partitură, observarea unei armuri deosebite (vol. II – *Balada unui greier mic* – cu mi bemol la armură, *Primăvara* – cu patru diezi, fa, sol, la, do – sau *Într-o grădină* – cu fa diez, do diez și si bemol) permite și ușoare clarificări teoretice din partea profesorului-dirijor, menite să îmbogățească cunoștințele teoretice ale copiilor. Mai dificilă, dar nu imposibilă, este calea construirii unor moduri *ad-hoc*, sintetice – vezi A. Vieru, *Cartea modurilor* -, datorită caracterului lor mai puțin vocal, în cele mai multe cazuri (vol. III – *Coroana*). Arsenalul melodicii se lărgește considerabil odată cu includerea sunetelor nedeterminate (vol. IV – *Ce bucluc*). Copiii realizează cu deosebită plăcere glissando-urile (vol. I – *Pe lac* – în legătură cu o onomatopee) și se simt în elementul lor atunci când au de cântat numai înălțimi libere (vol. II – *Rebus, glumă muzicală*, sau vol. IV – *Căruța cu caracudă*). Sunetele nedeterminate se pretează și pentru finaluri, în care servesc – pe scurte dimensiuni – sensului ideatic cuprins în text (vol. I – *Gospodina*).

Aspectul tratării armonice e mai puțin de luat în discuție în mod aparte, întrucât la el trebuie să se ajungă mai degrabă prin conducerea vocilor, pe calea polifoniei. Exprimate eliptic sau în forme complexe, cele mai diferite tipuri de acorduri își pot face apariția, cu condiția respectării unei logici interioare a îmbinării verticalului cu orizontalul. Uneori se întâlnește și efectul de *cluster* armonic, obținut prin notatea unui sunet nedeterminat, de pildă pe o interjecție. Divizările permit sublinierea demersului armonic, cu bune rezultate expresive, prin lărgirea sonorității pentru scurte momente din interiorul piesei sau la cadență. Desenul melodic în general arpeggiat din piesa *Păunul* (vol. III) permite trecerea firească în divizarea finală la 3 + 3 voci, ca o încununare armonică, prin prisma intonației comune cu restul piesei. Acorduri complexe sunt de întâlnit și în

Anonimul (vol. III), unde corul la 3 voci se va împărți în două grupuri ce cântă în canon sub forma de cor dublu în ecou. Rezultanta armonică este plină de interes, cu toate că fiecare grup are sarcini intonaționale relativ simple. Tot astfel, pe baza mișcărilor lineare, în culminația piesei *Lunară* (vol. III), acordurile rezultate prin divizarea fiecărei partide (total 6 voci) pot atrage atenția pentru sonoritățile obținute.

Deosebite resurse pentru contemporaneizarea limbajului coral le aduce polifonia – cale prețioasă spre complexificarea discursului muzical. Dialogul, comentarea, lărgirea, aprofundarea, suprapunerea de acțiuni și altele n-ar fi de conceput în afara procedeelelor clasice ale scriiturii imitative și contrapunctice. Translate în contextul modal, neomodal sau de altă orientare – de pildă arhetipalistă -, aceste tehnici de scriitură dau rezultate fonice dintre cele mai interesante. Ca și concepte, ele pot fi întregite cu practici polifonice întâlnite în muzica ultimelor decenii: ostinația, bi- și polimodalismul, polifonia neimitativă, polimetria, polifonia de tip masă, heterofonia, polifonia aleatoare etc. Aplicate cu discernământ, alese întotdeauna în funcție de necesitățile expresive reclamate de textul poetic, ele provoacă sporirea interesului auditiv al coriștilor. Prin ostinații melodico-ritmice păstrate la o voce, contrastul poate apărea treptat la o altă voce (sau alt grup de voci), atingându-se cu ușurință domeniul bimodalismului, cu sonorități interesante (vol. I – *Inimă de câine*). Polimetria va fi întotdeauna condiționată de elemente logice, precum întâlnirile periodice ale barelor de măsură (vol. II – *Cântec pentru floarea-soarelui*). Se tinde spre un tip de polifonie neimitativă, cu două sau mai multe personaje desfășurate simultan, dar care nu se află în raporturi tradiționale contrapunctice. Un bun efect sonor îl oferă polifonia de tip masă, folosită cu prudență într-un final (vol. I – *Pe lac*), sau ca fundal al unei desfășurări de mai mare amploare (vol. II – *În clocotul pieții*). În primul caz, onomatopeea (= text dat) se asociază cu înălțimi aproximative și cu ritm liber. În cel de al doilea, destinat unui cor mai avansat, e vorba de o poezie polifonică ce se desfășoară pe mai multe planuri peste sunete cu caracter de pedală, urmând ca discursul melodic să se înfiripe treptat și să cedeze la sfârșit din nou în favoarea rostirii libere. Există aici o importantă doză de aleatorism, întrucât secțiunile au o durată variabilă și nici o interpretare nu poate semăna leit cu o alta. Pasaje aleatoare, tot de sorginte polifonică, își găsesc aplicații parțiale în momente de mare tensiune a expresiei, în funcție de tematică. Sunt încadrate în mod special în dreptunghiuri, pentru a fi vizibile, și apar însoțite de anumite date privind durata și modalitățile de execuție (vol. I – *Gospodina*).

Sunt demne de amintit și preocupările în privința concepției formale. Desigur că forma bipartită sau cea tripartită, formele cu refren etc. pot fi cultivate în continuare, în contextul modernizării limbajului. Dar tendința spre realizări de factură mai nouă va ține cont și de posibilitatea de utilizare a formelor deschise, de lanț, variaționale sau de formele monobloc. Atunci când și alcătuirea formală devine plină de interes, șansa de plasare a unui lucrări în sfera madrigalescă de calitate înseamnă un real câștig.

Efectele speciale sunt menite să întregească imagistica, asemănător percuției în orchestră. Alături de onomatopee și interjecții (vol. I – *Gospodina*, cu ț-ț-ț absorbit, o-o-o etc.), pot apărea bătăi din palme (vol. III – *Împărăția păsărilor*) sau din picior (vol. II – *Rebus*). Plasate izolat, bătăile din palme împrumută aspectul unor accente speciale: ele pot fi aplicate și în grupuri mai mari, repartizate dialogat, combinate cu intejecții, în pauze sau pe sunete lungi, glisate etc. Tot la categoria efectelor pot fi înglobate șoaptele, fluieratul, mișcarea corporală sau chiar mișcarea scenică. Să amintim și de posibilitatea unui aranjament special al corului, în grupuri sau cu spații mai mari între coriști, vizând o sonoritate specială. Mai mult chiar, o compoziție modernă poate fi prevăzută cu indicații speciale privind tehnica de imprimare radiofonică (ecou, filare a unei repetări îndelungate a unui pasaj final etc. Desigur, efectele trebuie folosite cu parcimonie, fără ostentație, doar acolo unde expresia o cere și o permite, căci orice abuz în această privință ar crea rezultate ilariante.

Tabloul elementelor care pot concura la modernizarea scriiturii corale destinate copiilor poate cuprinde și anumite aspecte grafice. Sunetele nedeterminate, aproximative, marcate prin cruciulițe sau săgeți – pentru registrul foarte înalt sau foarte grav – sau numai prin ritm, pentru vorbire –, problemele de grafie ale polifoniei de tip masă sau ale polifoniei aleatoare (marcate prin încadrări în dreptunghiuri cu lungimi variabile), forma de notare *senza misura* (în poezia polifonică) și altele de acest gen provoacă interesul cititului muzical al copiilor – atunci când aceste semne sunt explicate cu grijă. Desigur, utilizarea lor trebuie să fie motivată, iar nu gratuită.

În fine, o cale de modernizare a scriiturii o poate constitui acompaniamentul – atunci când este cazul –, fie el pianistic, fie orchestral, sau redus la câteva instrumente coloristice de percuție sau de alt gen, ușor de mânuit de către copii. Complementaritatea acestei scriituri produce nu numai un sprijin de natură ritmică sau armonică pentru desfășurarea vocală, ci poate realiza în întregime efectul unei monturi moderne. *Suita pentru cor de copii, suflători și percuție* de L. Glodeanu deschidea încă din 1961 o cale

în acest sens, proiectând cântecul simplu din folclorul copiilor în sferile muzicii vocal-simfonice. Repertoriul acesta s-a lărgit considerabil; azi dispunem de lucrări cu acompaniament instrumental chiar și pentru fazele elementare ale educației muzicale (L. Comes, P. Vermesy).

În general, literatura corală românească destinată copiilor a cunoscut în ultimul sfert de secol XX succese însemnate pe linia diversificării tematice și de tehnică muzicală. Lucrări ale genului semnate de L. Comes, S. Toduță, Alex. Pașcanu, M. Eisikovits, L. Glodeanu, P. Vermesy, M. Marbe, E. Terenyi, Doina Rotaru, S. Pautza și mulți alții, realizate în cele mai diferite orientări stilistice, vin să întregescă patrimoniul acestui gen dificil, care trebuie să devină din ce în ce mai permeabil pentru problematica limbajului contemporan.

BIBLIOGRAFIE:

Dan Voiculescu - *Cântece pentru copii* (vol. I), Ed. Muzicală, București, 1976; *Prin timp* (vol. II), *idem*, 1979; *Ecouri* (vol. III), *idem*, 1992; *Jocuri* (vol. IV), *idem*, 2003.

L. Comes, *Asupra unor mijloace pentru introducerea copiilor în muzica vocală polifonică*, în *Lucrări de muzicologie*, vol. 1, Cluj, 1965; *idem*, *Metodă de inițiere a copiilor în polifonia la 3 voci*, în *Lucrări de muzicologie*, vol. 4, Cluj, 1968; M. Eisikovits, *Introducere în polifonia vocală a sec. XX*, Ed. Muzicală, București, 1978.